

УДК 336.2

DOI 10.33244/2617-4154.2(19).2025.22-32

О. П. Мельник,*канд. юрид. наук, доцент,**доцент кафедри фінансового та податкового права,**Державний податковий університет**e-mail: melnik.fin.pravo@gmail.com***ORCID ID 0000-0001-8946-1337;****В. В. Кондратюк,***здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,**Державний податковий університет**e-mail: kondrv8@gmail.com***ORCID ID 0009-0008-8712-8838**

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ ГРОМАД УКРАЇНИ

Статтю присвячено дослідженню процесу та особливостей впровадження фінансової децентралізації в контексті делегування повноважень з національного рівня на регіональний та місцевий рівні влади у сфері формування та використання фінансових ресурсів.

Аналізується фінансова децентралізація в Україні як ключова складова реформування бюджетної системи та підвищення фінансової спроможності територіальних громад. Завдяки реформі місцеві органи влади отримали більше ресурсів для розвитку інфраструктури, покращення якості публічних послуг та місцевих ініціатив. Зросла частка власних доходів громад, що зменшило їхню залежність від державних дотацій. Також посилилася відповідальність місцевої влади перед жителями, адже громади самостійно ухвалюють рішення щодо розподілу бюджетних коштів.

У статті також досліджуються особливості перерозподілу фінансових ресурсів між державним і місцевими бюджетами та механізми міжбюджетних трансфертів. Визначено основні виклики, що виникають у процесі децентралізації, зокрема питання фінансової самодостатності громад, прозорості управління коштами, ефективності податкової політики та регіонального розвитку.

Окрема увага приділяється впливу війни на економічну ситуацію в країні та ролі децентралізації в подоланні кризових явищ. Визначено, що в умовах кризи реформа відіграє важливу роль, адже дає змогу громадам оперативно реагувати на нові потреби, відновлювати критичну інфраструктуру та підтримувати людей, які постраждали від бойових дій. Однак ця ситуація також підкреслила необхідність подальшого вдосконалення міжбюджетних відносин та пошуку додаткових джерел доходів.

Також розглядаються нормативно-правові аспекти фінансової децентралізації, проводиться аналіз змін, внесених до Бюджетного та Податкового кодексів, що

сприяли перерозподілу доходів між рівнями влади, зміцненню місцевих бюджетів та розширенню податкових надходжень на рівні громад, та які в результаті призвели до зростання частки власних доходів місцевих бюджетів.

У підсумку визначено перспективи подальшого вдосконалення механізмів фінансової децентралізації, зокрема необхідність покращення координації між рівнями влади, забезпечення рівномірного розвитку територіальних громад та підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Ключові слова: *фінансова децентралізація, реформа, міжбюджетні трансферти, органи місцевого самоврядування, регіональний розвиток, державний бюджет, місцеві бюджети, територіальні громади, фінансова самодостатність, доходи місцевих бюджетів.*

Метою дослідження є комплексний аналіз фінансового аспекту децентралізації як процесу делегування повноважень у питаннях утворення та використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, його особливостей, впливу на економічний розвиток громад та міжнародної практики з цього питання. За результатами дослідження маємо визначити основні перспективи подальшого вдосконалення децентралізації та запропонувати способи вирішення проблем, що виникли в умовах провадження військових дій. Дослідження дасть змогу визначити, наскільки фінансова децентралізація сприяє раціональному використанню ресурсів держави, оптимізації витрат і підвищенню автономії місцевих бюджетів, а також окреслити напрями вдосконалення механізмів фінансового управління.

Постановка проблеми. Для України тривалий час актуальною є проблема ефективного розподілу та використання бюджетних коштів, особливо гостро це питання постало в період війни. Через кризову економічну ситуацію досить ефективним рішенням для підтримки та стабілізації економіки країни є зменшення навантаження на державний бюджет за рахунок збільшення повноважень органів місцевого самоврядування та перерозподілу частини фінансового навантаження на місцеві бюджети. Можливість органів місцевого самоврядування реалізувати швидко та ефективно забезпечення більшості нагальних соціальних та економічних потреб населення в цій ситуації є як ніколи актуальною.

Проблема врегулювання відносин між центральною владою та органами місцевого самоврядування, зокрема у фінансовій сфері, назривала впродовж багатьох років. Через концентрацію управлінських функцій здебільшого на національному рівні суттєво страждала якість надання послуг населенню та практично не враховувалися особливі потреби громад під час розподілу фінансування, що зумовлювало неоднорідність у рівні задоволення суспільних послуг між різними громадами.

Унаслідок цього було розпочато реформу децентралізації, яка, хоча й демонструє позитивні результати, залишається складним і тривалим процесом. Для ефективного впровадження реформи необхідно враховувати фіскальну спроможність громад та оперативню адаптуватися до специфічних умов кожного регіону. Лише за умов активної взаємодії та координації всіх учасників цього процесу можливо уникнути таких потенційних ризиків: неузгодженість розподілу повноважень між органами місцевого

самоврядування та рівнями виконавчої влади; неякісне управління; корупція; нестача достатньо кваліфікованих кадрів; відсутність необхідної кількості ресурсів; непропорційний розвиток громад, тощо.

Окреме значення децентралізація набуває в умовах війни, коли регіонам необхідно не лише забезпечувати базові потреби населення, а й реалізовувати політику відновлення. Вона дає змогу громадам швидше реагувати на виклики, розподіляти ресурси відповідно до локальних потреб і ініціювати власні проєкти з відбудови. Водночас це вимагає перегляду підходів до регіонального розвитку, зміцнення взаємодії між рівнями влади та забезпечення збалансованої політики відновлення, що враховуватиме ступінь руйнувань та особливості кожного регіону.

Актуальність дослідження зумовлена потребою в оцінюванні фінансової децентралізації як інструменту ефективного розподілу бюджетних коштів в умовах сучасних економічних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням децентралізації займалися численні дослідники, серед тих, хто розглядав децентралізацію у фінансовому контексті, можемо відзначити: М. Горбатюка, І. Цимбалюка, Ю. Радіонова, В. Вознюка, І. Лютого, О. Рожка, Н. Демчишак, У. Тихонько, Ю. Петленка, В. Міланченка, О. Марценюк, О. Гуменну, Т. Деньдобру, О. Вольську, Є. Ковпанця, Ю. Пугай, М. Бедринець, Л. Синявську, О. Шолудько, М. Богача, А. Степанюк.

Дослідження зазначених науковців допомагають глибше зрозуміти різні аспекти фінансової децентралізації та її вплив на економіку держави. Однак, попри значну кількість досліджень, залишається низка не вирішених питань, що потребують подальшого аналізу та опрацювання, особливо враховуючи поточний кризовий стан держави, зокрема питання щодо вдосконалення механізмів впровадження фінансової децентралізації в Україні та оцінювання ефективності використання бюджетних ресурсів після реалізації реформ.

Виклад основного матеріалу. Фінансова децентралізація відіграє важливу роль для розвитку місцевих громад в Україні. Цей процес супроводжується змінами в законодавстві та впливає на різні сфери суспільного життя, оскільки передбачає передачу фінансових повноважень від центральної влади до регіональних та місцевих органів влади. Передача фінансових повноважень та надання більшої самостійності у формуванні доходів та витрат дає змогу місцевим громадам отримувати більшу частку податкових надходжень і сприяє ефективнішому розподілу коштів, що приводить до зростання обсягів місцевих бюджетів. Це зростання забезпечує більше ресурсів для фінансування місцевих програм і проєктів, спрямованих на розвиток інфраструктури, покращення якості публічних послуг, а також на підтримку місцевого бізнесу [1, с. 4]. Важливим аспектом реформи є також підвищення відповідальності місцевих органів влади за прийняті рішення та реалізовані проєкти, щ зі свого боку стимулює більш раціональне використання ресурсів.

Сьогодні фінансова децентралізація залишається однією з пріоритетних реформ, спрямованих на вдосконалення управлінських процесів і посилення економічного розвитку на місцевому рівні. Мета реформи – створення ефективної системи державного управління, яка надає якісні державні послуги населенню на рівні, яка відповідає

європейським стандартам, забезпечує оптимальне використання державних коштів і своєчасно реагує на соціально-економічні та зовнішньополітичні виклики [2, с. 296].

Одним з основних завдань децентралізації є посилення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування, забезпечення їх довгостроковими надійними джерелами доходів, пошук позабюджетних джерел безповоротного фінансування та реформування системи взаємовідносин між державним і місцевими бюджетами в Україні. Саме з цією метою наприкінці 2014 року були внесені зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України, інших нормативно-правових актів [3, с. 455].

Децентралізація всієї системи державної влади зумовлена тим, що органи влади діють не відокремлено один від одного, а співпрацюють для забезпечення ефективного виконання державних функцій. Покращення інфраструктури та якості життя в громадах сприяє економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності регіонів. У сучасних умовах це є важливим для забезпечення стійкого розвитку та зменшення регіональних диспропорцій [1, с. 8–9]. Неузгодженість між державними та місцевими органами влади через конкуренцію за повноваження може значно стримувати розвиток громад. Натомість ефективне впровадження децентралізації потребує чіткого розподілу обов'язків, співпраці та партнерства повноважень, що сприятиме більш злагодженій роботі та реальному впровадженню принципів децентралізації на місцевому рівні. До основних принципів, на яких ґрунтується ця реформа, можна віднести такі: 1) єдності та системності; 2) компліментарності; 3) субсидіарності; 4) демократизму; 5) ресурсної забезпеченості [2, с. 299].

Децентралізація зміцнює місцеві громади, даючи їм змогу ефективно управляти ресурсами та швидко реагувати на виклики. Процес децентралізації в Україні розпочався 2014 року з ухвалення Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, що стало основою для подальших змін у законодавстві. Зокрема, були прийняті закони України «Про співробітництво територіальних громад» і «Про добровільне об'єднання територіальних громад», а також внесені поправки до Бюджетного та Податкового кодексів України, які заклали основу фінансової децентралізації.

Конституція України закріплює основні засади місцевого самоврядування, визначаючи розподіл повноважень між центральною та місцевою владою. Зміни, що були внесені до неї 2015 року стали основою для реформи децентралізації та закріпили розширення повноважень місцевого самоврядування, надавши громадам більше автономії стосовно прийняття рішень, фінансів та розвитку територій. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» спрямований на формування спроможних адміністративних одиниць. Він визначає механізми добровільного об'єднання, сприяючи ефективному використанню ресурсів, оптимізації управління та покращенню якості послуг. Крім того, Закон передбачає фінансову підтримку об'єднаних громад через субвенції та дотації, що сприяє їхньому економічному розвитку. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» регламентує діяльність місцевих органів влади, надаючи їм ширші повноваження у фінансовій сфері, що підсилює роль територіальних громад у процесах управління. Він забезпечує баланс між місцевими та центральними органами, створюючи правову основу для ефективної децентралізації. Бюджетний кодекс

України визначає принципи фінансової автономії місцевих бюджетів, регулюючи їх наповнення та розподіл коштів. Він встановлює механізм передачі частини податків громадам, що сприяє розвитку інфраструктури та соціальних програм. Водночас Бюджетний кодекс України регламентує систему надходжень до місцевих бюджетів, зокрема через закріплення частки податків, як-от ПДФО. Це підвищує фінансову самостійність громад і дає їм більше можливостей для реалізації власних ініціатив. Так, законодавча база створює умови для ефективного функціонування фінансової децентралізації, що забезпечує громади необхідними ресурсами для самостійного розвитку.

Початок впровадження бюджетної децентралізації характеризувався оновленням бюджетного законодавства, що відбулося у 2014–2015 роках за рахунок внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України. Основні зміни стосувалися оновлення підходів до міжбюджетних трансфертів. Ухвалення Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» ознаменувало запровадження нової системи міжбюджетних трансфертів, що охоплює базові та реверсні дотації, субвенції та додаткові дотації. Кабінет Міністрів України зі свого боку визначив механізм розподілу цих трансфертів, окреслюючи порядок перерахування коштів з державного бюджету до місцевих, а також особливості реверсної дотації та міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами [4, ст. 58]. Варто наголосити, що на початок 2014 року бюджетна система України нараховувала близько 12 тисяч бюджетів і тільки майже 6 % мали прямі міжбюджетні відносини з держбюджетом [3, ст. 456].

Станом на 1 січня 2025 року в Україні успішно реалізовано два етапи реформи децентралізації, що значно вплинули на розвиток місцевого самоврядування та підвищили його ефективність. Перший етап тривав з 2014 по 2019 рік і заклав основу для масштабних змін у законодавстві та запровадження ключових реформ. Зокрема, було внесено поправки до Бюджетного та Податкового кодексів України, що значно посприяло розвитку децентралізації в її фінансовому аспекті. Також ухвалення Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» сприяло поступовому створенню численної кількості об'єднаних територіальних громад, які об'єднали колишні місцеві ради.

Другий етап тривалістю з 2020 по 2021 рік був спрямований на вдосконалення місцевого самоврядування та сприяв економічному розвитку держави, підтримка реформи децентралізації в цей час стала пріоритетною. Важливим кроком стало ухвалення в червні 2020 року нової адміністративно-територіальної структури, що передбачала створення територіальних громад по всій країні. Оскільки бюджетна реформа в Україні проводилася паралельно з адміністративною, з 2021 року спостерігається зменшення кількості районів, і відповідно, районних бюджетів на 75 % із одночасним збільшенням кількості бюджетів місцевого самоврядування у 8 разів [3, с. 456].

Децентралізаційна реформа стала однією з найбільш успішних в історії України, проте її впровадження досі триває. Третій етап зі свого боку характеризується переглядом механізмів адміністрування місцевих податків для посилення фінансової спроможності громад.

Результатами реалізації бюджетної децентралізації є: розширення прав місцевих органів влади, надання повної бюджетної самостійності; спрощення механізму надання гарантій на місцевому рівні та здійснення запозичень на зовнішньому ринку, тобто в міжнародних організацій, через запровадження принципу «мовчазної згоди», якщо не було отримано висновку впродовж місяця від Міністерства фінансів України; надання права на здійснення місцевих зовнішніх запозичень усім міським радам міст обласного значення; надання права самостійного вибору установи, що обслуговує рахунки місцевого бюджету, тобто казначейство або банк; розширення джерел наповнення місцевих бюджетів [4, с. 58].

До впровадження фінансової децентралізації в Україні 2014 року основну частину доходів місцевих бюджетів становили міжбюджетні трансферти, зокрема дотації та субсидії, які надходили від центральних органів влади. Залежність від таких надходжень була досить високою, адже вони перевищували половину загального бюджету місцевих громад, водночас надходження, які є безпосереднім джерелом фінансової незалежності громад, становили значно меншу частку місцевих бюджетів. Така модель фінансування суттєво обмежувала автономність органів місцевого самоврядування та їхню спроможність самостійно впливати на формування і використання власних ресурсів.

Однак фінансова складова реформи децентралізації суттєво змінила ситуацію, надавши місцевим органам влади ширші можливості для формування власних доходів. У результаті проведених реформ і змін у бюджетному законодавстві залежність громад від державних дотацій поступово зменшувалася, що сприяло зростанню частки податкових надходжень у структурі місцевих бюджетів. До 2023 року цей показник зріс більше ніж удвічі, а роль трансфертів значно знизилася. Це дало змогу громадам ефективніше планувати свої витрати, реалізовувати власні ініціативи та спрямовувати кошти на розвиток інфраструктури, соціальних послуг та інших важливих напрямів, що відповідають реальним потребам населення.

За період з 2014 по 2023 рік номінальний обсяг доходів місцевих бюджетів, з урахуванням міжбюджетних трансфертів, збільшився у 2,8 разу. Водночас 2022 року фінансова стабільність місцевих громад зазнала негативного впливу через початок повномасштабної війни, що спричинило скорочення економічної активності, масову міграцію населення, порушення виробничих процесів і зниження рівня заробітної плати. 2023 року спостерігалось поступове відновлення економічної активності, підвищення мінімальної заробітної плати та середнього рівня оплати праці в багатьох секторах, що повернуло позитивну динаміку доходів місцевих бюджетів [3, с. 459].

Загалом зміни, впроваджені під час реалізації фінансової децентралізації, мали суттєвий вплив на зміцнення бюджетів місцевого самоврядування та їх фінансової автономності. Основною метою реформ, що реалізувалися разом з децентралізацією, було забезпечення фінансової стійкості територіальних громад, розширення їхніх можливостей у розпорядженні ресурсами та підвищення рівня самостійності в ухваленні управлінських рішень. У майбутньому поступове нарощування фінансової бази громад дозволило б їм значно підвищити рівень власної ресурсної спроможності та ефективної реалізації місцевих ініціатив.

Про позитивні результати цих реформ свідчить стійка тенденція до зростання доходів місцевих бюджетів, а також їхня частка, яка все більше зростаюча в загальній структурі зведеного бюджету країни. Важливу роль у цьому процесі відіграло запровадження механізмів, які передбачають спрямування значної частини податкових надходжень і зборів безпосередньо до місцевих бюджетів. Зокрема, значна частка податку на доходи фізичних осіб (60 %) залишається на місцевому рівні, що створює стабільне джерело фінансування. Частина акцизного податку також спрямовується до місцевих бюджетів, що дає змогу громадам отримувати додаткові доходи від реалізації окремих товарів. Крім того, фінансову основу місцевих бюджетів зміцнюють податки на нерухоме майно, земельний податок, єдиний податок для малих підприємств, туристичний збір та інші місцеві збори. Ці зміни суттєво підвищили доходи місцевих бюджетів, що дає змогу органам місцевого самоврядування ефективніше розподіляти ресурси відповідно до місцевих потреб і пріоритетів [1, с. 4]. Проте війна в Україні створила додаткові виклики для фінансового управління та надання публічних послуг, що потребує вдосконалення механізмів управління фінансами [1, с. 11].

Через значний вплив війни на економічну ситуацію в Україні суттєво зменшилися надходження до державного бюджету. Одночасно з цим зросли і витрати, пов'язані з обороною, наданням гуманітарної допомоги, підтримкою людей, які постраждали від війни, а також на відновлення зруйнованої інфраструктури й допомогу внутрішньо переміщеним особам. Це створило величезний тиск на бюджет країни, що вимагає адаптації фінансової політики до нових умов.

Повномасштабне вторгнення також значно уповільнило процес впровадження реформ, оскільки основна увага держави змістилася саме на оборону. Водночас реформа децентралізації все ще залишається пріоритетною, адже завдяки їй вдалося реалізувати численні проекти регіональної політики відновлення України в умовах воєнного стану та дещо послабити навантаження на центральні органи влади. Пріоритетним напрямом має бути наповнення місцевих бюджетів за рахунок ефективності дій місцевої влади під час реалізації додаткових повноважень, яких вони отримали внаслідок проведення реформи децентралізації [4, с. 57]. Наразі розвиток місцевих бюджетів дає нагоду спростити процеси перерозподілу ресурсів і зберігати економічну стабільність навіть в умовах тривалого конфлікту. У такий спосіб децентралізація стає не лише важливим елементом для підтримки національної економічної стабільності в умовах війни, але й критичним чинником для забезпечення швидкої та ефективної адаптації громад до нових умов.

Фінансова децентралізація в Україні сприяла підвищенню автономності місцевих громад у розподілі бюджетних коштів, що дає змогу більш гнучко реагувати на виклики сучасних умов. Ефективність фінансової децентралізації в сприянні економічному зростанню залежить від кількох чинників, зокрема від спроможності місцевих органів влади ефективно управляти ресурсами, ступеня фіскальної автономії, наданої муніципалітетам, та механізмів забезпечення прозорості та підзвітності. Загалом проблема фінансової децентралізації охоплює кілька ключових аспектів: узгодженість фіскальної політики з місцевими економічними умовами, здатність місцевих органів влади залучати та

використовувати інвестиції, а також вплив децентралізації на надання публічних послуг та розвиток інфраструктури [1, ст. 2].

Хоча децентралізація дозволила місцевим громадам забезпечити певний рівень розвитку інфраструктури та послуг й ефективніше планувати та реалізовувати проекти, що покращують якість життя громадян, вона також виявила ряд проблем у забезпеченні різних сфер послуг, які потребують термінового вирішення, особливо актуально це в умовах війни. Наприклад, без чіткої координації громади стикаються з труднощами в пріоритезації сфер відновлення та планування, часто вирішуючи проблеми ситуативно [5, с. 20]. Однією зі значущих проблем також є відсутність попереднього контролю та фінансового моніторингу за використанням коштів, який мали б здійснювати місцеві органи влади. Цей контроль є необхідним для ефективного та прозорого управління фінансами на місцевому рівні [5, с. 21]. Зазначимо також, що хоча децентралізація дала місцевим громадам більше повноважень щодо формування бюджету, реальний рівень фінансової самостійності в багатьох громадах все ще залишається недостатнім через значну залежність від міжбюджетних трансфертів та державних дотацій.

Для того щоб децентралізація в подальшому не призводила до зниження якості послуг, потрібно знайти ефективні рішення для вдосконалення управління та забезпечення балансу між різними сферами витрат і адаптації до нових викликів. Потрібно також виокремити критерії, які об'єктивно оцінюватимуть рівень пошкоджень і руйнувань інфраструктури громади, для обґрунтування потреб у державному фінансуванні та визначення його обсягів. Такий підхід у регіональній політиці може, однак, спровокувати конкуренцію між громадами та регіонами за внесення до тих функціональних категорій, які забезпечують більше фінансування на відновлення [5, с. 21]. У тих умовах, в яких нині перебуває наша держава, зусилля різних громад повинні об'єднуватися задля максимально ефективного досягнення поставлених цілей. Однак ключовим викликом залишається недосконала координація між рівнями влади, що ускладнює реалізацію комплексних планів відновлення [5, ст. 22].

У нинішніх умовах війни та післявоєнного відновлення політика подальшої децентралізації повинна бути адаптована до нових реалій і орієнтована на майбутнє. Тилові громади зосереджуються на інтеграції внутрішньо переміщених осіб, підтримці малого та середнього бізнесу, а також зміцненні міжнародних зв'язків для залучення фінансової допомоги. Водночас потрібно враховувати, що на тимчасово окупованих територіях стратегічні дії повинні бути спрямовані на розробку планів реінтеграції, використовуючи досвід інших регіонів, а також адаптувати їх до специфічних умов. Деокуповані громади демонструють високий потенціал до відновлення інфраструктури, активно залучаючись у національні програми відбудови завдяки міжнародній підтримці [5, с. 22].

Водночас важливим аспектом децентралізації в умовах війни є забезпечення безперебійної роботи місцевих бюджетів та розробка нормативно-правових документів, що дають змогу ефективно функціонувати бюджетній сфері та задовольняти основні потреби населення під час воєнного стану. Потрібно розуміти, що в різних зонах: тилових, прифронтових, фронтових і тимчасово окупованих – застосовувані інструменти державної

політики не можуть бути однаковими, і повинні враховувати специфіку кожної території для досягнення ефективного відновлення та стабільності в країні [6, с. 185].

Висновки. Фінансова децентралізація в Україні стала однією з найважливіших реформ, що спрямована на зміцнення місцевого самоврядування та раціональне використання бюджетних коштів. Її основна мета – забезпечити громадам фінансову незалежність, що дає змогу їм самостійно управляти ресурсами, планувати бюджети та визначати стратегічні напрями розвитку. Внесені зміни до Бюджетного та Податкового кодексів сприяли перерозподілу доходів між державним і місцевими рівнями влади, посиленню фінансової спроможності громад та збільшенню надходжень до їхніх бюджетів.

У результаті реформи органи місцевого самоврядування отримали більше фінансових можливостей для розвитку інфраструктури, покращення якості суспільних послуг та підтримки малого бізнесу. Частка власних доходів громад зросла, що зменшило їхню залежність від державних субвенцій і дало змогу оперативніше реагувати на потреби населення. Водночас виникли й певні труднощі.

Найбільшим викликом стала війна, яка суттєво змінила пріоритети бюджетної політики та створила нові ризики для місцевих фінансів. В умовах кризи громади змушені оперативно шукати ресурси для відновлення критично важливих об'єктів, підтримки населення та реагування на нові виклики. Це ще більше підкреслило необхідність вдосконалення міжбюджетних відносин, пошуку додаткових джерел доходів та підвищення фінансової дисципліни.

Подальший успіх фінансової децентралізації залежить від створення механізмів вирівнювання доходів громад, покращення координації між різними рівнями влади та вдосконалення законодавчої бази. Також важливо підвищувати рівень компетентності працівників громад, щоб вони могли та знали, як ефективно використовувати наявні ресурси. Незважаючи на всі виклики, ця реформа залишається потужним інструментом для зміцнення місцевого самоврядування, розвитку регіонів та підвищення добробуту громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тростяньська К. М., Цюпа О. П., Дмитровська В. С. Фінансова децентралізація та її вплив на економічне зростання територіальних громад. *Академічні візії*. 2024. № 33. С. 1–14. URL : <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1316/1184> (дата звернення: 13.03.2025).

2. Вилгін Є., Тедєєва О. Теоретичне обґрунтування категорії «децентралізація»: основні аспекти та проблеми сьогодення. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2024. Т. 334, № 5. С. 295–300. URL : <https://heraldes.khmnu.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/665/679> (дата звернення: 13.03.2025).

3. Сочка К., Перчі О. Фінансова децентралізація в Україні: попередні результати та перспективи. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2024. № 5. С. 451–464. URL : <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2024-5-451-464> (дата звернення: 13.03.2025).

4. Сідор М. І. Бюджетна децентралізація в Україні. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Одеса, 26 квіт. 2024 р. Одеса, 2024. С. 56–58.

5. Козир С. Децентралізація та регіональна політика відновлення України в умовах воєнного стану: проблеми і рекомендації. *Empirio*. 2025. Т. 2, № 1. С. 15–23. URL : <https://empirio.ukma.edu.ua/article/view/322971/313291> (дата звернення: 13.03.2025).

6. Ратушняк Д. Децентралізація: виклики під час війни. *Актуальні питання фінансової теорії та практики* : зб. матеріалів Десятої заоч.-дистанц. наук. конф. студентів і молодих вчен., м. Тернопіль, 26 квіт. 2023 р. С. 184–186. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49626/1/Діана%20Ратушняк.pdf> (дата звернення: 13.03.2025).

REFERENCES

1. Trostyanskaya, K. M., Tsyupa, O. P., & Dmitrovskaya, V. S. (2024). Financial decentralization and its impact on the economic growth of territorial communities. *Academic Visions*, (33), 1–14. URL : <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1316/1184>

2. Vilgin, E., & Tedeeva, O. (2024). Theoretical substantiation of the category “decentralization”: Main aspects and problems of the present. *Bulletin of Khmelnytsky National University. Series: Economic Sciences*, 334 (5), 295–300. URL : <https://heraldes.khmn.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/665/679>

3. Sochka, K., & Perchi, O. (2024). Financial decentralization in Ukraine: Preliminary results and prospects. *Acta Academiae Beregsiensis. Economics*, (5), 451–464. URL : <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2024-5-451-464>

4. Sidor, M. I. (b.d.). Fiscal decentralization in Ukraine. In *European guidelines for the development of Ukraine: Scientific and practical dimension in the conditions of military challenges* (pp. 56–58).

5. Kozyr, S. (2025). Decentralization and regional policy of Ukraine's recovery under martial law: Problems and recommendations. *Empirio*, 2 (1), 15–23. URL : <https://empirio.ukma.edu.ua/article/view/322971/313291>

6. Ratushniak, D. (b.d.). Decentralization: Challenges during the war. In *Topical issues of financial theory and practice* (pp. 184–186). ZUNU. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49626/1/Діана%20Ратушняк.pdf>

O. P. MELNYK, V. V. KONDRATIUK. THE ROLE OF FINANCIAL DECENTRALIZATION IN THE DEVELOPMENT OF LOCAL COMMUNITIES IN UKRAINE

The article is devoted to the study of the process and peculiarities of implementation of financial decentralization in the context of delegation of powers from the national level to the regional and local levels of government in the field of formation and use of financial resources.

The author analyzes financial decentralization in Ukraine as a key component of reforming the budget system and increasing the financial capacity of territorial communities. Thanks to the reform, local authorities have received more resources for infrastructure development, improvement of public services and local initiatives. The share of communities' own revenues has increased, reducing their dependence on government subsidies. The responsibility of local authorities to their residents has also increased, as communities independently decide on the allocation of budget funds.

The article also examines the peculiarities of redistribution of financial resources between the state and local budgets and the mechanisms of interbudgetary transfers. The main challenges that arise in the process of decentralization are identified, including the issues of financial self-sufficiency of communities, transparency of funds management, efficiency of tax policy and regional development.

Particular attention is paid to the impact of the war on the economic situation in the country and the role of decentralization in overcoming the crisis. It is determined that in times of crisis, reform plays an important role, as it allows communities to respond quickly to new needs, restore critical infrastructure and support people affected by the fighting. However, this situation has also emphasized the need to further improve intergovernmental fiscal relations and to find additional sources of revenue.

The article also examines the legal aspects of financial decentralization, analyzes the changes made to the Budget and Tax Codes that contributed to the redistribution of revenues between levels of government, strengthening local budgets and expanding tax revenues at the community level, and which resulted in an increase in the share of local budgets' own revenues.

As a result, the author identifies the prospects for further improvement of the mechanisms of financial decentralization, in particular, the need to improve coordination between levels of government, ensure uniform development of territorial communities and increase the efficiency of budgetary funds.

Keywords: *financial decentralization, reform, intergovernmental transfers, local governments, regional development, state budget, local budgets, territorial communities, financial self-sufficiency, local budget revenues.*

Стаття надійшла до редколегії 24 лютого 2025 року